

Vakıflar Dergisi

Yıl: Aralık 2017 • Sayı: 48

Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl: Aralık 2017- Sayı 48 Hakemli Dergidir.
TUBİTAK ULAKBİLİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT) tarafından taranmaktadır.

Sertifika No: 16651
ISSN: 1011-7474

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Dr. Adnan ERTEM

Yayın Koordinatörü

Rifat TÜRKER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Adnan TÜZEN

Yayın Yönetmeni

Mehmet KURTOĞLU

Editörler

Hüseyin ÇINAR, Fatih MÜDERRİSOĞLU

İngilizce Editör

Miyase KOYUNCU KAYA

Dergi Sekreteryası

Hasan DEMİRTAŞ

Tashih

Hasan DEMİRTAŞ

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Mehmet BULUT	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Yılmaz KURT	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet ÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ali YILMAZ	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Miyase KOYUNCU KAYA	Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
Yrd. Doç. Dr. Fatih MÜDERRİSOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Murat YILMAZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi

Yayın Danışma Kurulu

Prof. Dr. Hakkı ACUN	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet AK	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet AĞGÜNDÜZ	Amsterdam Üniversitesi
Prof. Dr. Enver ÇAKAR	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Abide DOĞAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Géza DAVID	Macar Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ	Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Özer ERGENÇ	Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Süreyya FAROQHI	Bilgi Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut KAYA	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Yunus KOÇ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Heath W. LOWRY	Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. İlber ORTAYLI	Galatasaray Üniversitesi
Prof. Dr. Hüsrev SUBAŞI	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Eugenia KERMELİ ÜNAL	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Aysel TÜKEL YAVUZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Musa YILDIZ	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Vefa ÇOBANOĞLU	İstanbul Üniversitesi
Dr. Rhoads MURPHEY	Emekli Öğretim Üyesi
Evangeila BALTA	Ulusal Yunan Araştırma Vakfı / Yunanistan
Mehmet ÇETİN	Araştırmacı

Yayın ve Danışma Kurullarındaki isimler ünvan ve soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukukî mesuliyeti yazarına aittir.

Yazışma Adresi

T.C. BAŞBAKANLIK
Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı
Vakıflar Dergisi Atatürk Bulvarı No: 10 06050 Ulus / ANKARA / TÜRKİYE
Tel: (0312) 5096000- Faks: (0312) 324 47 22
e-posta: vakiflaryayin@yahoo.com- web: www.vgm.gov.tr

Yapım

Semih Ofset S.E.K. Yayıncılık

Kapak ve Sayfa Tasarımı

M. Edip ERDOĞAN

Baskı

www.semihofset.com.tr- 0312 341 40 75

İÇİNDEKİLER

Takdim	3
Önsöz	5
İçindekiler/Contents	7
Amasya Kazası'nda Seydi Çelebi ve Mehmed Çelebi'ye Ait H. 790/ M. 1388 Tarihli Türkçe Vakfiye Turkish Waqf Deed that Belongs to Seydi Çelebi and Mehmed Çelebi in District of Amasya Dated H. 790/ M. 1388 Sıddık Çalık	9
Niksar Kazası Sinan Bey Vakıfları Waqfs of Sinan Bey in the District of Niksar Ali Açık	17
Sıbyan Mekteplerinin Mimarisi: Abdullah Paşa Sıbyan Mektebi Örneği Architecture of Sıbyan Mektebs: Sample of Abdullah Paşa Sıbyan Mekteb Çiğdem Belgin Dikmen - Ferruh Toruk.....	35
Osmanlı'da İcâreteyn Uygulaması Hakkında Yeni Değerlendirmeler New Perspectives on the Practice of İcâreteyn (Double-Renting) in the Ottoman Waqf System Ramazan Pantık.....	75
Çemişgezek Süleymâniye Camii Vakfı Süleymâniye Mosque of Cemisgezek Celalettin Uzun.....	105
18. Yüzyılda Hayırsever Bir Osmanlı Veziri: Hâfız Mustafa Paşa'nın Elazığ ve Malatya Vakıfları A Benefactor Ottoman Vizier in the 18th Century: Elazig and Malatya Foundations of Hâfız Mustafa Pasha Murat Alanoğlu	123
Alaca Minare Mescidi Yapısal Performansının İncelenmesi Investigation of the Structural Performance of Alaca Minaret Mosque Burçin Şenol Şeker	137
Cihât Mevzuatı Jihât (Duties) Legislation Talip Ayar.....	145
Tarihçe-i Harem-i Şerif-i Kudsi History of Harem-i Şerif in Jerusalem Mevlüt Çam.....	195
Kitâbiyât.....	203
Hasan Hüseyin Güneş, Kudüs Meğâribe Mahallesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017, 260 s. ISBN: 978-975-19-6820-3 Mustafa Öksüz.....	205
Mustafa Kaygısız, Turgutoğulları: Orta Anadolu'nun Türkmen Beyliği, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, Aralık 2016, XIV + 200 s. ISBN: 978-605-9427-59-3. Yusuf Turan Günaydın	207
İbrahim Hakkı Konyalı'nın Kayıp Arşivinden İstanbul'da Mimar Sinan Eserleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ, İstanbul, 2016, 456 s. ISBN: 605-913-25-10 Mehmet Kurtoğlu.....	213
Haliç'te Büyük Bilgi Şöleni: 2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi'nin Ardından Yılmaz Kurt	219

Haliç'te Büyük Bilgi Şöleni: 2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi'nin Ardından

“Arşiv bir milletin hafızasıdır; Osmanlı Arşivi ise 27 milletin hafızasıdır”

Yılmaz Kurt*

İstanbul, 20-24 Kasım tarihleri arasında tarihî bir gün daha yaşadı: Altınboynuz'un incisi Haliç Kongre Merkezi'nde “2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi” başarı ile tamamlandı. 2012 yılında İstanbul'da Cevahir Otel salonlarında gerçekleştirilmiş olan *Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi*'nin ikincisi 2017 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Himayesinde görkemli bir bilgi şöleni olarak Haliç Kongre Merkezi salonlarında gerçekleşti.¹

Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi, Osmanlı Devleti topraklarında kurulmuş olan 26 devletin arşivcilerini ve tarihçilerini Osmanlı Devleti'nin son başkentinde bir araya getirmeyi amaçlamaktaydı. Gerçekten Osmanlı topraklarında kurulmuş olan 26 devletin temsilcilerinin tamamına yakını Kongre'ye katıldı. Bosna-Hersek'ten 20; Azerbaycan'dan 16; Karadağ'dan 10; Makedonya'dan 9; Kazakistan'dan 8; Sırbistan ve Bulgaristan'dan 7'şer; Macaristan, Irak ve Cezayir'den 6'şar akademisyen ve arşiv uzmanı Kongre'ye katılanlar arasında yer almıştır. Buna ek olarak Osmanlı Devleti'nin ilişkide bulunduğu Polonya, Almanya, İspanya, Japonya, Katar, Yemen, Pakistan gibi ülkelerden de arşivci ve tarihçiler büyük bilgi şölenini gözlemci/ dinleyici olarak izleme imkânı buldular. Böylece kongre 48 farklı ülkenin katılımı gerçekleşmiş oldu. Türkiye'den katılımcı ve izleyici sayısı ise elektronik kart okuması sayesinde 3520 olarak tespit edilmişti.

Kongre, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı himayesinde idi. Cumhurbaşkanı yoğun gündemi sebebiyle Kongre'ye katılmadı. Ancak son ana kadar Cumhurbaşkanının bizzat katılacağı var sayılarak hazırlıklar ona göre yapıldı. Kongre'nin

bu denli görkemli olmasında elbette bunun büyük etkisi oldu. Cumhurbaşkanımızın katılmayışı medyanın Kongre'ye daha az ilgi göstermesi dışında Kongre'nin bilimsel gücünü ve amaca ulaşma azmini pek etkilemedi.

Kongre düzenleyicilerinin başında T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı adına Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bulunmaktaydı. Konu arşivler olunca da doğal olarak Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) Arşiv Dairesi vardı. Tapu ve Kadastro Genel Müdürü Gökhan Kanal, Kongre'nin bütün aşamaları ile bizzat ilgilendi. Ama esas yük işin öz sahibi Arşiv Dairesi Başkanı Zeynel Abidin Türkoğlu'nun omuzlarında idi. Bir yılı aşkın bir sürede devletin bütün ilgili kurumları ile temaslar kuruldu. Hepsi de Kongre'den haberdar edildiler. Bu arada Cumhurbaşkanlığı ile uyumun sağlanması önemli idi. Yurt dışından davet edileceklerin listeleri hazırlandı. Yurt dışındaki ilgili arşiv kurumlarının yöneticileri davet edildiler. Yurt dışından katılımı istenilen uzman akademisyenler Kongre'ye özel olarak davet edildiler. Aynı şekilde ülkemiz üniversitelerinden alanında uzman birçok akademisyen Kongre'ye özel davetiye ile katıldılar.

Bu dev arşiv kongresinde Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün bu işin dışında kalması düşünülmezdi. Devlet Arşivlerinin genç ve dinamik genel müdürü Prof. Dr. Uğur Ünal, Kongre boyunca olağanüstü çaba gösterdi. Dört gün boyunca tebliğleri izledi, tenkitleri cevapladı, heyetlerle hazırlanan protokollerini imzaladı. “Geleceğin Arşivcileri ve Hayalimdeki Arşiv Özel Oturumu”nda arşivciliğimiz konusunda unutulmayacak bir konuşma yaptı. Arşivler konusunda ortaya atılan dijitalleştirme işlemlerinin güvenilirliği konusundaki bazı eleştirilere cevap verdi. Arşivler konusunda en yetkili ismin Kongre'ye bizzat katılması ve ge-

1 Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Emekli Öğretim Üyesi, Ankara/Türkiye; e.mail: yilmazkurt2002@yahoo.com.

rekli açıklamaları yapması Kongre'nin artlarından birisi oldu.

1990'lı yıllarda Arşiv belgelerinin mikrofilme alınması sırasında ortaya atılan mali endişeler ve güvenilirlik endişeleri bu sefer de dijitalleştirme işinde dillendirilmek isteniyordu. "Teknolojinin çok hızlı gelişmesi" anlaşılır bir şeydi, ama "dijitalleştirme işlemine bir yıl ara verilmesi" teklifinin akla yatan bir gerekçesi yok gibiydi. Ünlü bir akademisyenimizin istekleri doğrultusunda bütün işlemler "bir yıl" durdurulmuş olsa ne olacak, ne yarar sağlayacaktı? Cevap aslında çok açıktı: Teknolojinin çok hızlı geliştiğini bildiğimiz halde yine evimize veya işyerimize bilgisayar alıyoruz. "Bir yıl bekleyelim yeni çıkan bilgisayarlardan alalım" diyemiyoruz. Dijitalleştirme sırasında hassas çekimde bir kişi günde ancak 900 poz çekebiliyor. Milyonlarca belgenin çekimi için kaç hassas çekim makinesi ve kaç teknik eleman gerekiyor, artık hesabını siz tutunuz. Sözün özü, çağımızda dijitalleştirme, hem arşivcilik hem de araştırmacı açısından kaçınılmaz bir zorunluluktur. Nokta.

Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Refik Turan, arşivlerin önemini vurgularken Selçuklu Devlet Arşivi'nin yokluğundan duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Refik Hoca'mızın isteği elde mevcut birkaç belge bile olsa bir Selçuklu Devlet Arşivi'nin oluşturulmasına başlanması idi. Bu öneri kayıp Selçuklu Arşivi konusundaki üzüntüleri bir ölçüde bile olsa giderebilecek olumlu bir teklif olarak değerlendirildi.

Vakıflar Genel Müdürü Dr. Adnan Ertem, Vakıf müessesinin, Türk tarihinde meydana getirdiği kurumlarıyla sosyal, kültürel, ilmî ve iktisadî hayatın en önemli öznelerinden birisi olduğunu ve bu yönüyle pek çok ilmi disiplinin inceleme alanına girdiğini, Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak vakıf arşiv belgelerine ulaşma noktasında yaptıkları çalışmalarla milyonlarca vakıf belgesinin araştırmacıların hizmetine sunulduğunu belirtti.

Kongre'ye destek sağlayan kuruluşlar arasında Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu yanında, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi başta olmak üzere pek çok resmî ve vakıf üniversitesi bulunmaktaydı. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden Genel Müdür Yardımcısı Rifat

Türker, Arşiv Daire Başkanı Adnan Tüzen; ATASE Arşivi'nden Alb. Bülent Durgun ve arkadaşları Kongre'ye katkı sağlayan kuruluş temsilcileri idiler.

Açılış konuşmalarında Çevre ve Şehircilik Bakan Yardımcısı Mehmet Ceylan yaptığı konuşmada arşivlere ve arşivciliğe devletin verdiği önemi anlattı.

"2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi"nin *Onursal Başkanlığı* görevi İstanbul Üniversitesi'nden emekli olmuş bulunan Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu'na verilmişti. *Arşiv Belgelerinin Dili (Diplomatika)* isimli ödüllü eseri ile bütün arşivcilerin ve tarihçilerin yakından tanıdığı Mübahat Kütükoğlu, yaptığı açılış konuşmasında yılların tecrübesini dinleyicilerle paylaştı, arşivcilik konusunda örnek bir ders verdi. Kütükoğlu'nun konuşmasından sonra Bakan Yardımcısı Mehmet Ceylan'ın Hoca'nın elini öperek hediyesini takdim etmesi salondan büyük alkış aldı.

Kongre'yi düzenleyenler Türkiye Cumhuriyeti'nin hassas olduğu noktalarda özel oturumlar düzenleyerek binlerce katılımcının tek salonda bu oturumları izlemesini, böylece etkinin en yüksek seviyeye çıkmasını planlamışlardı. İlk günün öğleden sonrasında gerçekleştirilen "Ortadoğu Özel Oturumu"nun başkanlığını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi'nin eski rektörü Prof. Dr. Azmi Özcan yaptı. Ortadoğu ve Afrika konusunda uzman olan Prof. Dr. Zekeriya Kurşun,² Suphi Saatçi, Mahmut Zeyn El-Abidin ve Süleyman Kızıltoprak yaptıkları konuşmalarla Ortadoğu'da kanayan yaranın sebepleri ve çözüm yolları konusunda değerli bilgiler sundular. Zekeriya Kurşun, Kongre Düzenleme Kurulu üyesi olarak bu Kongre için büyük çaba harcayan yetkin bir akademisyen idi; sunduğu tebliğ ile de takdir aldı.

Haliç Kongre Merkezi'nin en büyük salonu olan İstanbul Salonu'nun doluluk oranı yapılan ko-

2 Kongrede katılımcıların akademik unvanlarının yazılmaması yönünde karar alındığından, biz de yanlışığa sebebiyet vermemek için bundan sonra katılımcıların akademik unvanlarını yazmayacağız.

nuşmaların önemi ile doğru orantılı idi. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün yurt genelinde bütün Tapu Müdürlerini ve Tapu Bölge Müdürlerini Kongre'de görevlendirmiş olması salonların doluluk oranlarının yüksek olmasında büyük etken oldu. Devlet Arşivleri'nin Kağıthane'de bulunan modern arşiv binasında çalışan uzmanların da Kongre'ye katılımları sevindirici idi. Bu sayede çoğu eski öğrencilerimiz olan bu değerli uzmanları görmek fırsatı elde ettik. Ortadoğu Özel Oturumu'ndan sonra kongre 3 ayrı salonda devam etti. Arada yine özel oturumlar olduğunda diğer 3 salonda oturum yapılmadı ve bütün izleyiciler 3000 kişilik kapasitesiyle İstanbul Salonu'nda toplandılar. Bu özel oturumlar Kongre'ye ayrı bir canlılık kazandırdı.

Kongre'nin en ilginç oturumlarından birisi başkanlığını Feridun Emecen'in yaptığı Edirne Salonu'nda saat 15.35'de gerçekleştirilen oturum idi. Aslında bu tür kongrelerde 250-300 kişilik bir salonu doldurmanın neredeyse imkânsız olduğunu bütün akademisyenler bilirler. Ancak Edirne Salonu'nda Erhan Afyoncu'nun konuşmasını salonun tamamen dolmuş olması sebebiyle belki de 40-50 kişi ayakta dinlemek zorunda kaldı. Afyoncu'nun konuşmasının hemen bitiminde söz alan Devlet Arşivleri Genel Müdürü Ünal, yapılan eleştirilere cevap verdi. Afyoncu, dijitalleştirmenin durdurulması konusundaki önerisinde ısrar edince oturum iyice hareketlendi. Daha sonra Makedonya'dan Numan Aruch, arşivlerin evrenselliğinin ilkeleri konusunda bir felsefeci gözüyle açıklamalarda bulundu. Fazıl Bayat'ın yaptığı konuşma yabancı araştırmacıların karşılaştığı zorluklar başlığını taşımaktaysa da Sayın Bayat daha çok paleografik zorluklar konusuna ağırlık verdi. Saraybosna'da 1992 yılında Sırp caniler tarafından yakılan Şarhiyat Enstitüsü Arşivi konusunda özgün bilgiler vermek görevi halen bu enstitünün müdürlüğünü yapmakta olan değerli Boşnak dostumuz Adnan Kadrić'e düştü. Böylece "Osmanlı Arşivleri ve Sorunlar" başlığını taşıyan bu ilginç oturum son buldu.

Birinci gün saat 15.35'de Bursa Salonu'nda "Balkanlarda Osmanlı Arşivleri" başlıklı oturum vardı. Oturum Başkanı yine Balkanlardan Dragi Gjorgijev idi. Adnan Şerif, Mirjana Marinković, Orlin Sabey, Serbo Rastoder ile Admir Adrović bu oturumun

konuşmacıları olarak dinleyicilerini aydınlattılar.

Saat 15.35'de Söğüt Salonu'nda ise başkanlığını Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nün değerli öğretim üyesi Sacit Arslantekin'in yaptığı "Kültürel Miras Kaynağı Olarak Arşivler" oturumu vardı. Bu oturumda Ankara Üniversitesi öğretim üyesi, arşivciliğin önde gelen isimlerinden Fatih Rukancı, Coşkun Polat, Hatice İnci Önal, Ayşe Nuray Önal tebliğlerini sundular.

Birinci günün Edirne Salonu'ndaki son oturumu "Osmanlı Dönemi Toprak Sistemi" idi. Başkanlığını Hacettepe Üniversitesi'nden Yunus Koç'un yaptığı bu oturumda tarihçilerin çok yakından tanıdığı tecrübeli tarihçimiz Mehmet İpşirli ilk konuşmacı idi. Daha sonra Konya Selçuk Üniversitesi'nden Alaattin Aköz, Osmanlı çiftlikleri konusunda özgün bir tebliğ sundu. Aynı üniversiteden Doğan Yörük, Karaman eyaletinde malikâne-divani uygulamalarını anlattı. Son konuşmacı Emine Erdoğan Özünlü ise timar tevcih sisteminde şahitlik beyanı konusunda ilginç bir tebliğ sundu.

Bursa Salonu'nda "Türkiye Kurum Arşivleri ve Arşivcilik Faaliyetleri" başlıklı son oturumu Fatih Rukancı yönetti. Muhammet Ahmet Tokdemir, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü arşivleri konusunda; Semiha Nurdan, Türk Tarih Kurumu Arşivi hakkında; Bülent Durgun, Genel Kurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi hakkında; Mehmet Korkmaz, Bahriye Arşivi hakkında; Beste Pehlivan Sun ise Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi ve Arşiv Otomasyon Projesi konusunda tebliğ sundular. Bu şekilde arşivlerimizin son durumu hakkında önemli bilgiler kayıt altına alınmış ve arşivlerimizin problemleri dile getirilmiş oldu. Dinleyicilerin ve araştırmacıların Dışişleri Bakanlığı Arşivi hakkındaki sorusu yıllardan beri hep aynı idi: "Ne zaman açılacak?". Umarız bu önemli arşivimiz yeni ekiple kısa zamanda araştırmacılara hizmet verecek hale gelir.

21 Kasım 2017 Salı günü Edirne Salonu'ndaki ilk oturum "Osmanlı Hukuku ve Mülkiyet" konusunda idi. Toplantıyı hukuk tarihi konusunda önde gelen isimlerden Mehmet Akif Aydın yönetti. Konuşmacılar ise yine bu sahanın uzmanlarından Gazi Üniversitesi'nden Gül Akyılmaz; Ankara Üniversitesi'nden Belkıs Konan ile Necmettin Erba-

kan Üniversitesi'nden Nuran Koyuncu ve Tunceli Munzur Üniversitesi'nden Muhammed Ceyhan hocalarımızdı. Edirne Salonu'nda yine ayakta dinlenen bu oturumda gayrimüslim tebaanın mülkiyet hakkı ve emval-i metruke yanında kilise vakıflarının durumu ana konular idi.

Bursa Salonu'nda "Ortadoğu Araştırmaları ve Arşiv" başlıklı oturumu Yıldırım Bayezit Üniversitesi'nden Miyase Koyuncu Kaya yönetti. Hasan Soydan, "II. Abdülhamid'in Çiftlikleri" konusunu işledi. Giresun Üniversitesi'nden Sezai Balcı Baron Rothschild'in Filistin'de Yahudilere toprak temin etme çabalarını anlattı. Ardahan Üniversitesi'nden Levent Küçük'ün tebliği ise Suriyeli Melhame Kardeşler idi. Enes Demir, Halep ve kuzeyinde Milli Mücadele dönemindeki faaliyetler konusunu ele aldı.

Salı günü saat 11.00'de başlayan ikinci günün ikinci oturumunda Edirne Salonu'nda "Osmanlı Tahrirleri ve Diplomatika" başlıklı oturumu Elazığ Fırat Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanı Mustafa Öztürk yönetti. Katip Çelebi Üniversitesi'nden Turan Gökçe, Kütahya Yaya Defterleri üzerinden bir onomastik çalışmasının sonuçlarını aktardı. Sancakta en çok kullanılan ismin *Mehmed* yerine *Ali* olarak tespit edilmiş olması, *Yusuf* adının ilk 10 isim arasında yer alması dikkat çekti. Fakîr-i pür-taksîrin konusu ise "TKGM Arşiv Belgelerine Göre Lale Devri Tahrirleri" idi. Bu tebliğde Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde yer alan 11 defter şekil ve muhteva yönünden tanıtıldı. Ali Akyıldız, yılların tecrübesi ile cülus hatt-ı hümayunlarındaki içerik değişimlerini değerlendirdi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nin çiçeği burnunda genç profesörlerinden Ayla Efe ise Temettuât Defterleri konusunda ilginç değerlendirme ve önerilerde bulundu.

"Zorunlu Göç Özel Oturumu" yine ortak oturum olarak İstanbul Salonu'nda saat 13.30'da gerçekleştirildi. Oturum başkanı bu sahanın uzmanlarından Hikmet Özdemir idi. Oturumda birbirinden değerli 5 akademisyen tebliğlerini sundular. Yusuf Sarıay, uzun yıllar Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yapmış, Ermeni ve Pontus meselelerinde uzmanlaşmış bir akademisyendi. Ramazan Erhan Güllü; Recep Karacakaya, Haluk Selvi ve İbrahim Ethem Atnur'un tebliğleri yüzlerce kişi tarafından ilgi ile dinlenildi. Kongre'nin amaçlarının gerçek-

leşmesi bağlamında bu oturum dinleyicilerden ve düzenleyicilerden tam not aldı.

"Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Şam ve Irak" oturumunda Sinan Marufoğlu, Irak Yahudileri hakkında özet bilgiler sundu. Ege Üniversitesi'nden Mehmet Akif Erdoğan, "Osmanlı İdaresinde Şam Vilayeti" başlıklı tebliğini sundu. Mustafa Öztürk'ün konuşması Şam Şer'îye Sicilleri konusunda idi. Genç akademisyen Hasan Hüseyin Güneş ise Şam Evkaf ve Emlak Defteri'nin ışığında vakıflar ve şehir araştırmalarının önemini vurguladı.

İzleme imkânı bulduğumuz oturlardan birisi de "Arşiv Kaynaklarında Etnik Hareketlilikler" başlığını taşımaktaydı. Oturum başkanı Polis Akademisi'nden değerli tarihçi Osman Köse idi. Azerbaycan'dan Ermenice konusunda uzman olan Gafar Mehdiyev, Ermenistan arşivlerinde ortaya çıkarılan yeni belgeler konusunda bilgi sundu. Mustafa Çolak, Alman Parlamentosu'nun Ermeni meselesi konusunda aldığı iki farklı kararın hangi tahrif edilmiş belgelere dayandığını örnekleri ile ortaya koydu. Tebliğin vurgusu meselenin bilimsel bağlamda ele alınmadığı, siyasi yönlendirmelerin bilimin önüne geçtiği gerçeği üzerine idi. Bülent Yıldırım Bulgaristan'daki Hınçak teşkilatı konusunu ele aldı. Şaduman Halıcı'nın ilgi çeken tebliği ise Yüzelliliklerden Refî' Cevad Ulunay'ın ihbar mektuplarının değerlendirilmesi üzerine oldu. Tebliğin başlığındaki "muhabirliği ışığında" ve "Kemalist Türkiye" deyimleri aslında ilginç olan konuyu daha da ilginç hale getirmeye yetmişti.

Almanya'dan Hans Georg Majer, Söğüt Salonu'nda 22 Kasım 2017 Çarşamba günü ilk oturuma başkanlık yaptı. Konuşmacılar, Bosna'dan Elma Korić, Macaristan'dan Eva Sz. Simon, Lübnan'dan Martha Mundy, Richard Saumarez Smith ve Bulgaristan'dan Paulina Andonova idi.

Saat 11.00'de İstanbul Salonu'ndaki "Geleceğin Arşivcileri ve Hayalimdeki Arşiv" oturumu çok iyi kurgulanmış ve içeriğine çok fazla şey yüklenmişti. 75 dakika süren bu ortak oturum sonunda dinleyicilerin ne kadarı hayallerindeki arşivi bula bildiler, bunu bilemiyoruz. Ama tanınmış arşivcilerimizden Hamza Kandur tarafından yönetilen bu oturum dinleyicilere/araştırmacılara karşı yapılan bir taahhüt beyannamesi olarak değerlendirildi.

Devlet Arşivleri Genel Müdürü Uğur Ünal; Tapu ve Kadastro Genel Müdürü Gökhan Kanal, Türk Tarih Kurumu Başkanı Refik Turan kendi kurumları hakkında bilgi verdiler. Ankara Üniversitesi'nden Arşivci ve BEYAS Koordinatörü Fahrettin Özdemirci ve 29 Mayıs Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Ali Akyıldız ise arşivci ve araştırmacı kimlikleriyle hayallerindeki arşivi anlatmaya çalıştılar. Konuşmalar fazla uzun tutulduğu için dinleyicilere yeterli kadar soru sorma ve cevap isteme imkânı maalesef kalmamıştı. Bu yüzden bu oturum amacına tam olarak ulaşamadı ve bir anlamda "icraatın içinden" kapsamında kaldı. Tabii ki başkaları başka pencereden bakarak farklı yorumlarda bulunabilirler. Buna da saygı duyarız.

"Dünya Arşivlerinde Osmanlı" oturumunu Bilkent Üniversitesi öğretim üyesi Evgeni Radushev yönetti. Saraybosna Üniversitesi'nden Emir Filipović, Hacettepe Üniversitesi'nden Evgenia Kermeli Ünal; Ukrayna Millî Bilimler Akademisi'nden Natalia Zub; Japonya Toyo Üniversitesi'nden Nobuo Misawa bu oturumda, Osmanlı tarihinin dünyanın çeşitli arşivlerinde farklı dillerdeki kayıtlarına göre araştırılmasına dair ilgi çekici sunumlar gerçekleştirdiler.

Osmanlı Tarihi'nde Bosna-Hersek çok önemli bir yer tuttuğu için Kongre'de de Bosna-Hersek için ayrı bir oturum açılmıştı. Tarihçiler için önemli bir isim Abdulkadir Özcan oturumu başarılı bir şekilde yönetti. İlk konuşmacı Hans Georg Majer idi. Majer'in konuşması Boşnak Osman Paşa hakkında idi. Bosna Şarkiyat Enstitüsü'nden Aladin Husić 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başlarında Bosna Eyaleti konusunda bilgi verdi. Yunus Koç'un konusu Hersek'te fetih sonrası karşılaşılan güçlükler konusunda idi. Böylece ilk tahrir defterleri konusunda yeni bir örneği tanımış olduk. Yine Bosna'dan gelen genç araştırmacı Sedad Bešlija Hersek'te 17. yüzyıl vakıf eserlerini değerlendirdi. Bu oturum da dinleyicilerini hoşnut eden oturumlardan birisi oldu.

Pamukkale Üniversitesi'nden değerli akademisyen Mehmet Ali Ünal, yılların Osmanlı tarihi ve tahrir birikimini Osmanlı ölçü ve tartıları üzerinden dinleyicilerine aktardı. Gazi Üniversitesi'nden Yasemin Demircan, son anda ortaya çıkan hastalığı sebebiyle Kongre'ye katılmamıştı. Kendisine

acil şifalar diliyoruz. Ankara Üniversitesi'nden eski öğrencimiz ve Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nden meslektaşımız Özkan Keskin, modern ziraat aletlerinin Osmanlı çiftliklerinde kullanılmaya başlamasının ilginç hikâyesini anlattı. Rifat Günel'in tebliği ise Defterdar Konağı'nın 16. ve 17. yüzyıllardaki durumunu aydınlatmaya yönelikti.

Kongre özel oturumlar dışında 3 ayrı salonda yapıldığı için sunulan 151 tebliğin tamamını dinlemek imkânsızdı. Biz de bu yüzden daha çok tarihçilerin tebliğlerini dinlemeyi ve değerlendirmeye almayı tercih ettik. Ancak arşivcilik konusundaki tebliğlerin en az tarih konusundaki tebliğler kadar ilginç ve değerli olduğunu biliyoruz.

Burada diğer katılımcıların isimlerini anmamanın bir haksızlık olacağını düşünerek buraya yazıp tarihe not düşüreceğiz. Unuttuğumuz, atladığımız akademisyenler olursa onlardan da peşin peşin özür diliyoruz.

"Osmanlı Coğrafyasında El Yazmaları" oturumunda Mehmet Ali Akkaya başkanlığında: Benedek Peri, Dželila Babović, Muamer Hodžić, Violeta Martinovska;

"Kuzey Afrika ve Osmanlı Arşiv Mirası" oturumunda İdris Bostan'ın başkanlığında: Fatma B. Slimane, Fella Moussaoui Epouse el Kechai; F. Rezzan Ünalp, El Mustafa El Ktiri;

"Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kaynakları" oturumunda John Gathegi'nin başkanlığında: Alina Pavalescu, Gabriela Preotesi, Turcitu Victor- Claudiu, Oksana Vasylyuk, Snezana Pejovic- Joško Katelan;

"Osmanlı ve Arap Dünyası" oturumunda Zekeriya Kurşun'un başkanlığında: Ali Albassam, Mohammed Al Goraninie, Mohanad Yousuf, Kamal Filali;

"Osmanlı Kent Yaşamı ve Nüfus" oturumunda Geza David'in başkanlığında: Hamiyet Sezer Feyzioğlu, Mustafa Keskin, Fazileta Hafizovic, Özer Küpeli;

"Filistin ve Osmanlı Arşiv Mirası" oturumunda Süheyl Sapan'ın başkanlığında: Yasemin Avcı, Hasan Ayyash, Kenan Ziya Taş;

"Arşiv Belgelerinde Gelenekli Osmanlı El Sanatları" oturumunda Savaş Çevik'in başkanlığında: Çi-

çek Derman, Uğur Derman, Fuad Başar, Hikmet Barutçugil;

“Arşivler ve Müzeler” oturumunda Burçak Madran’ın başkanlığında: İlyas Gültaş, Zübeyde Cihan Özsayiner, Fadime Geleş, Sevil Akyel;

“Kültürel Miras Olarak Arşivler ve Arşiv Belgeleri” oturumunda Turan Gökçe’nin başkanlığında: Gülден Sarıyıldız, Mustafa Alkan, Dünder Ali Kılıç, Malik Yılmaz, Abdullah Zararsız, Evren Kutlay;

“Osmanlı Hukukunda Göç, Temsiliyet, Mülkiyet ve İmtiyaz Meseleleri” oturumunda Yusuf Sarıнай’ın başkanlığında: Ahmet Akgündüz, Sabit Duman, Emrah Çetin, Seda Örsten Esirgen, Temel Öztürk;

“Osmanlı Dönemi Coğrafi ve Topografik Kayıtlar” oturumunda Mehmet Ali Ünal’ın başkanlığında: Dragi Gjorgiev, Orhan Kılıç, Enisa Alomerović Hubanić, Nazan Özür, İlker Yiğit, Hasan Demirtaş;

“Türkiye Dışında Bulunan Osmanlı Arşivleri ve Arşiv Belgeleri” oturumunda Hamiyet Sezer Feyzioğlu başkanlığında: Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, Nejdet Gök, Güven Dinç, Mikail Acıpınar, Canan Parmaksızoğlu;

“Belgelerle Osmanlı Tarihinde Göç ve Mübadele” oturumunda Orhan Kılıç’ın başkanlığında: Ayşe Değerli, Hülya Toker, Muhammed Köse, Süleyman Lokmacı, İsmet Sarıbal;

“Arşiv Belgelerinde Osmanlı – Rus İlişkileri” oturumunda İbrahim Ethem Atnur’un başkanlığında: Fatma Ürekli, Tofig Mustafazade, Salih Yılmaz;

“Osmanlı Arşivleri ve Arap Dünyası” oturumunda: Süheyl Sapan, Nadia Yaseen Abed, M. Fatih Çalışır; Ayşegül Altınova Şahin tebliğlerini sundular.

Kapanış oturumunu Zekeriya Kurşun yönetti. Emir Filipović, Hatice Oruç, Yılmaz Kurt, Fahrettin Özdemirci, Özgür Külcü, John Gathegi tarihçi ve arşivci sıfatlarıyla bu büyük Kongre’yi değerlendirdiler. Kongre Düzenleme Kurulu tarafından büyük bir özenle hazırlanan 6 sayfalık Kapanış Bildirgesi Türk ve Dünya Arşivcilik dünyası için çok önemli bir belge olarak her zaman anılacaktır. Kapanış Bildirgesi’nin Kongre spikeri tarafından okunmasının ardından Çevre ve Şehircilik Bakan Yardımcısı Mehmet Ceylan tarafından Kongre Onursal Baş-

kanı Prof.Dr. Mübahat Kütükoğlu’na Prof.Dr. Halil İnalçık Özel Ödülü ve Düzenleme Kurulu üyeleri Hatice Oruç’a Server Efendi Özel Ödülü ve Özgür Külcü’ye Muallim Cevdet Özel Ödülü takdim edildi. Kongre Düzenleme Kurulu üyeleri de unutulmadı, onlara da Bakan Yardımcısı tarafından özel ödüller verildi. Böylece Kongre’nin bilimsel çalışmaları son bulmuş oldu.

Sosyal Etkinlikler

Bu dev Kongre yukarıda kısaca değerlendirmeye çalıştığımız bilimsel yönü yanında sosyal ve kültürel etkinlikleri ile de uzun yıllar anılacaktır. Şurasını peşinen ve açıkça ifade etmeliyim ki bugüne kadar katılmış olduğum kongreler içerisinde sosyal ve kültürel yönü ile öne çıkan ilk kongre olmuştur.

Kongrenin düzenlendiği Haliç Kongre Merkezi’nin olağanüstü salonları, ses düzeni, anında çeviri imkânı gibi özellikleri Kongre’yi burada gerçekleştirmeye karar verenler için önemli şeylerdi. Ancak Kongre düzenleyicileri bu tarihi mekânda tarihi yeniden yaşatmak için pek çok incelik düşünmüşlerdi: Osmanlı sokağı içerisinde yer alan cilt atölyesi, ebru atölyesi, çini ve hediyelik eşya satan dükkânlar, “köşebaşı kahvehanesi” hepsi ince bir düşüncenin ürünü idiler. Yurt dışından 48 ayrı ülkeden gelen araştırmacılar sanırım bu Osmanlı Sokağı’nda dolaşan “İstanbul Efendisi”ni, yanındaki “bıçkın”ı, gazete satan çocuğu, kapıda bekleyen yeniçerileri, renkli şemsiyeleri, süslü kıyafetleri ile Sadabad’a gitmekte olan İstanbul kadınlarını yıllarca unutmayacaklardır. Özellikle, çay-kahve molalarının bittiğini haber veren davulcuyu ve “Ey Ahali..” diye başlayan “tallal”i devreye sokmak gerçek bir ineliktir.

Kongre ve sempozyumlarda katılımcılara birer “katılım belgesi” verilmesi adet haline gelmişti. Ama bu kez Çanakkale Doğandere’de Kongre Anısına diktirilen TEMA Umut Ormanı’ndaki 5.000 fidandan her katılımcı adına dikilmiş olan birer fidan için “sertifika” verilmiş olması da bu Kongre’nin inceliklerindendi. Bizlere ne mutlu ki artık “bizim de dikili bir ağacımız var” diyebileceğiz.

20-24 Kasım 2017 tarihleri arasında Haliç Kongre Merkezi Sergi Salonu’nda Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı’nın “Arşiv Belgeleri” sergisi katılımcılara ve izleyicilere açık

kaldı. Böylece Ankara’da açılan tapu müzesini göremeyenler için sergi oldukça yararlı oldu. Bazıları Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bünyesinde böylesine kıymetli tarihi belgeler bulunduğunu ilk defa duyuyorlar ve şaşkınlıklarını gizleyemiyorlardı.

Arşiv Kongresi izleyicilerine büyük salonda Türk Silahlı Kuvvetleri Mehterân Birliği 6 kat mehteri ile muhteşem bir gösteri sundu. Mehteran birliğinde görev yapan bütün sanatçılar sanki bu görev için yaratılmışlardı. Onlar gösterilerini severek yaptılar ve binlerce insan da gönülden alkışladılar. Büyük salon olan İstanbul Salonu’nda Kültür Bakanlığının Anadolu Renkleri gösterisi 65 dakika sürdü ve izleyicilerden tam not aldı. Münir Nurettin Selçuk şarkıları ve taksimlerle başlayan etkinlik Konya’nın Mevlevî “sema”larıyla; Anadolu Türkmenleri’nin “semah”larıyla; Karadeniz’in horonlarıyla peş peşe devam etti. Salonun ortasından çıkıp gelen mehter takımı, izleyicileri tarihin derinliklerine, Kosova’lara, Mohaç’lara götürdü. Tek kelime ile unutulmaz bir gece yaşadık ve günün yorgunluğunu unutmuş olduk. Kültür Bakanlığını ve Anadolu Renkleri Grubu’nun başarılı sanatçılarını bir kez daha tebrik ediyoruz.

Öğle yemekleri bütün izleyiciler için özel olarak hazırlanmış ve hiç kimse “ne yiyeceğiz” telaşına düşürülmemişti. Tebliğ sunan katılımcılar ve özel davetliler için Galata Salonu’nda özel bir menü hazırlanmış, Osmanlı mutfağından seçme örnekler sunulmuştu. 21 Kasım akşam yemeği Boğaz Turu’nda canlı müzik eşliğinde verildi. Balkan havaları, Yemen Türküsü, Damat Halayı ve Beşiktaş’ın tur atlamasının sevinç çığlıkları ile güzel bir akşam oldu. Gala yemeği ise 1890 yılında yapılmış olan tarihî Sait Halim Paşa Yalısı’nda yenildi. Cuma

günü gerçekleştirilen İstanbul Turu’nda önce Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı’nın Kağıthane’deki modern arşiv binası sergi salonu gezildi. DTCF Tarih Bölümü mezunlarından arşivci Erkan Kırın bizlere müze hakkında bilgi verdi. Vakit darlığından okuyucu salonlarına ve arşiv salonlarına çıkamadı. Genel Müdür Yardımcısı Durali Güragaç ve yardımcıları bizleri otobüslere kadar uğurlamak inceliğini gösterdiler. Bundan sonraki durağımız Okçular Vakfı Tesisleri oldu. Burada ata sanatımız okçuluk hakkında Arif Akça ve arkadaşlarından geniş bilgi aldık. Rehberler eşliğinde yay çekip ok attık (Hedefi tam tutturamasak bile hedef tahtasını tutturaldık). Okçular Vakfı’nda çaylarımızı içip Ayasofya’ya doğru yola çıktık. Sultanahmet’e gelip Sultanahmet Köftesi yemeden ayrılmak olmazdı. Kongre’nin son ikramı olarak köftelerimizi yedikten sonra grup Ayasofya Camii’ne (Müzesine) biz de Atatürk Havaalanı’na doğru yola çıkarak gruptan ayrıldık.

2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Mirası Kongresi büyük emeklerle, büyük masraflarla hazırlanmıştı. Kongre’nin ulaşım ve tanıtım hizmetlerini üstlenen organizasyon firması da kongrede başarılı bir hizmet verdi. Bu büyük Kongre’yi hayata geçiren devlet yetkililerinin rolleri çok önemli idi. Uygulama alanında başarıyı devleştirenler ise Kongre Düzenleme Kurulu üyesi Doç. Dr. Hatice Oruç, Arşiv Dairesi Başkanı Zeynel Abidin Türkoğlu, Özel Kalem Müdürü Mehmet Yıldırım ve yardımcısı Songül Kadioğlu oldu. Onların geceyi gündüze katarak yapmış oldukları çalışmalar bu Kongre’nin başarıya ulaşmasında büyük rol oynadı. Kendilerine ve isimlerini burada saymaya imkân bulamadığımız isimsiz kahramanlara, Kongre’nin mimarı bilim insanlarına ne kadar teşekkür etsek azdır. Saygılarımızla.

GÖRSELLER:

Resim 1. 2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi Açılış Töreni

Resim 2. Kültürel Miras Olarak Arşivler ve Arşiv Belgeleri Oturumu

Resim 3. Kapanış Oturumu, Ödül Töreni.